

УДК 016:616–091(092)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2023.55.13441>

**“ЖИТТЯ ЯК ДОСЛІДЖЕННЯ” – НАУКОВИЙ ВНЕСОК
У РОЗВИТОК МЕДИЧНОЇ НАУКИ
АКАДЕМІКА ДМИТРА ЗЕРБІНО
(на матеріалах біобібліографічного видання до 90-річчя
від дня народження)**

Марта НАДРАГА, Світлана ВАСІЛЬЄВА

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
Наукова бібліотека

вул. Січових Стрільців, 6, Львів, 79000, Україна,

e-mail: m.nadraga@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2247-6061>

У статті висвітлено основні віхи життя, науково-педагогічної, організаторської та професійної діяльності заслуженого професора Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького академіка Дмитра Деонисовича Зербіно, засновника першого в Україні Інституту клінічної патології та творця наукової школи. Особливу увагу приділено роботі над створенням та укладанням біобібліографічного видання “Дмитро Зербіно – життя, присвячене науці (До 90-річчя від дня народження)”, яке підготували співробітники інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки. В ньому окреслено науково-педагогічну, організаторську та громадську діяльність ученого, подано перелік його публікацій, використано фотографії та документи з сімейного архіву

Ключові слова: Дмитро Зербіно, патологічна анатомія, Львівська медична школа, наукова діяльність, біографічні дослідження, біобібліографія, хронологічний показник наукових праць.

Збереження наукової спадщини корифеїв світової та вітчизняної науки, їх вагомий внесок у розвиток та становлення окремих галузей медицини є пріоритетним завданням інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького та історичною місією сучасної бібліографії в цілому. Адже об’єктивний погляд на історію науки загалом та медицини зокрема неможливий без вивчення життя та діяльності найбільш видатних її особистостей.

У березні 2016 р. відзначив свій 90-річний ювілей заслужений професор Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, видатний вчений, клінічний патолог Дмитро Деонисович Зербіно – доктор медичних наук (1965), професор (1966), заслужений діяч УРСР (1988), член-кореспондент Національної Академії наук України (1991), член міжнародної

Академії патології (1992, США), академік Національної Академії медичних наук України (2002), Лауреат Державної премії України (2002), завідувач кафедри патологічної анатомії Львівського медичного інституту (з 1966 р.), директор Інституту клінічної патології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (1996–2013 рр.), директор Музею хвороб людини (з 2013 р.), професор кафедри патологічної анатомії Університету (з 2016 р.).

Понад півстоліття Д. Зербіно віддав благородній справі – підготовці освічених професійних кадрів, вихованню молодого покоління відданим медицині. Своїми знаннями, винятковою працездатністю, педагогічним талантом, надзвичайно відповідальним ставленням до принципів охорони здоров'я людини він здобув заслужений авторитет серед широкого кола медиків та наукової громадськості. Його учні, наслідуючи традиції великого вченого, працюють у багатьох куточках нашої країни та далеко за її межами.

Дмитро Деонисович народився 10 березня 1926 р. у Луганську, у родині лікаря-хірурга. Коріння його сягає далекої Греції, адже прадід вченого Діонісій Зербінос (1841–1896) походив з острова Закінф, розташованого на півдні групи Іонічних островів, та згодом переїхав до Росії¹.

Середню освіту Д. Зербіно здобув у м. Чкалові (нині Оренбург), куди у 1942 р. евакуювали з Луганська шпиталь, у якому працював батько. Останні шкільні роки припали на час воєнного лихоліття. Юнак поєднував навчання і роботу санітаром у шпиталі. Спочатку здобував освіту у філії Харківського інституту інженерів залізничного транспорту в Оренбурзі, де провчився два роки (1943–1945 рр.). Лише потім юнак зрозумів, що його стихія – медицина. У 1945 р. Дмитро Зербіно вступив на перший курс Оренбурзького медичного інституту.

У 1948 р. батько, майор медичної служби, демобілізувався, і сім'я з Оренбурга переїхала на захід України. Дмитро Зербіно перевівся до Чернівецького медичного інституту. Під час навчання у цьому закладі він здобув авторитет молодого талановитого вченого-дослідника, здатного самостійно вивчати складні процеси, які відбуваються в організмі хворої людини. Перші дослідження почав уже на третьому курсі, а 1950 р. вийшла його перша друкована наукова робота². У цьому ж році Д. Зербіно закінчив Чернівецький медичний інститут. Там він працював тривалий час на посаді старшого лаборанта (1950–1953 рр.), асистента кафедри топографічної анатомії (1953–1957 рр.) та хірурга у клініці, що діяла при кафедрі. У 1956 р. у Київському медінституті Дмитро Деонисович успішно захистив дисертацію на здобуття ступеня

¹ Валерій Грабовський, *Дослідження як життя* (Львів: Меценат, 2001), 9.

² Дмитрий Зербино, “Артериография как диагностический метод при облитерирующем тромбангите,” у *Первая Всесоюзная конференция научных студенческих обществ медицинских, фармацевтических и стоматологических институтов* (Москва: Медгиз, 1950), 15–16

кандидата медичних наук³. З 1957 р. він працював на кафедрі патологічної анатомії, де пройшов шлях від асистента (1957–1962 рр.), доцента (1962–1965 рр.) до професора кафедри (1965–1966 рр.)⁴. У 1965 р. у Львові Дмитро Зербіно захистив докторську дисертацію⁵.

Надалі діяльність Дмитра Деонисовича пов'язана з Львівською вищою медичною школою. У 1966 р. його обрали завідувачем кафедри патологічної анатомії Львівського медінституту, однієї з найстаріших і найбільших кафедр в Україні. Д. Зербіно керував цією кафедрою майже 35 років (1966–2000 рр.). Згодом учений очолював Інститут клінічної патології ЛНМУ, а 2013 р. став директором Музею хвороб людини.

Зараз Дмитро Деонисович Зербіно – один із провідних клінічних патологів України. Наукове, теоретичне і практичне значення досліджень вченого полягає у нових підходах до вивчення патологічних процесів і нозологічних форм в організмі людини, зокрема в галузі кардіології та ангіології. Основними напрямками його наукових пошуків стали патологія лімфатичної системи, васкуліти та ангіопатії, патологія мікроциркуляції, артеріосклероз, екологічна патологія. Він започаткував новий розділ патологічної анатомії – патоморфології лімфатичної системи та показав значення лімфатичної системи в низці загальнопатологічних явищ. Завершенням циклу досліджень стали монографія “Общая патология лимфатической системы”⁶, статті у “Великій медичній енциклопедії”, окремі розділи у 4-томному “Керівництві з кардіології” під редакцією Є. Чазова, та шість винаходів⁷. До 1979 р. 22 його учні захистили дисертації з патології лімфатичної системи, п'ятеро з них – докторські. Загалом дослідження хвороб лімфатичної системи тривали до 1985 р.⁸

Одним із перших в Україні Д. Зербіно почав вивчати ультраструктурну патологію лімфо- і гемоциркуляторних шляхів. Це другий напрям його наукової діяльності. У 1989 р. було опубліковано монографію “Диссеминированное внутрисосудистое свертывание крови. Факты и концепции”⁹. Третій напрям дослідницької роботи вченого полягає у вивченні малорозроблених

³ Дмитрий Зербино, “Внутриорганный лимфатическая система яичка, придатка, оболочек и семенного канатика,” (Канд. дисс., Киевский Государственный медицинский институт им. акад. А. А. Богомольца, 1956).

⁴ Юрій Поспішіль, “Зербіно Дмитро Деонисович,” у *Професори Львівського Національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009* (Львів: Наутілус, 2009), 124–125.

⁵ Дмитрий Зербино, “Патологическая анатомия и патогенез некоторых видов недостаточности лимфообращения (изменения лимфатической системы при хронической недостаточности кровообращения, злокачественных опухолях, слоновости и в старческом возрасте)” (Докт. дисс., Львовский государственный медицинский институт, 1965).

⁶ Дмитрий Зербино, *Общая патология лимфатической системы* (Киев: Здоров'я, 1974).

⁷ “Дмитро Деонисович Зербіно (до 80-річчя від дня народження),” *Український кардіологічний журнал* 2 (2006): 133–134.

⁸ “Дмитро Деонисович Зербіно. 10 березня 2006 року – 80 років від дня народження та 55 років наукової, педагогічної й практичної діяльності,” *Серце і судини* 1 (2006): 5–6.

⁹ Дмитрий Зербино and Лидия Лукасевич, *Диссеминированное внутрисосудистое свертывание крови. Факты и концепции* (Москва: Медицина, 1989).

питань уражень судин неатеросклерозного генезису – васкулітів і ангіопатій, а також артеріосклерозу. У результаті наукових пошуків Д. Зербіно висунув концепцію про роль забруднення навколишнього середовища в розвитку уражень судин. Етапним підсумком стала монографія “Васкуліти і ангіопатії”¹⁰.

Вагомий внесок учений зробив у дослідження екологічної патології людини. Це четвертий напрям його наукових пошуків. Вивчаючи ураження судин неясного генезу, Дмитро Зербіно вперше встановив етіологію низки васкулітів, у генезі яких мають значення ксенобіотики. Антропогенні екологічні ситуації і гострі екологічні захворювання відображені в монографіях “Антропогенні екологічні катастрофи”¹¹, “Чернівецька хімічна хвороба: нове екологічне захворювання?”¹², “Екологічні катастрофи у світі та в Україні”¹³.

П’ятий напрям діяльності Д. Зербіно – наукознавчий. Він опублікував цикл статей та монографій з проблем наукової творчості¹⁴.

Дмитро Зербіно є автором понад 690 наукових і навчально-методичних праць, серед них 15 монографій, 2 атласи, 10 авторських свідоцтв та винаходів. Він підготував 76 кандидатів і докторів наук, створивши власну наукову школу, заснував перший в Україні Інститут клінічної патології, до складу якого входять кафедра патологічної анатомії і судової медицини, обласне патологоанатомічне бюро, патологоанатомічне відділення клінічної лікарні Львівської залізниці.

Наукова бібліотека ЛНМУ імені Данила Галицького приєдналась до відзначення ювілею цієї непересічної особистості. У вересні 2016 р. Бібліотека спільно з відділом гуманітарної освіти і виховання (керівник – проректор з науково-педагогічної роботи проф. А. Магльований), підтримуючи статус культурно-просвітницького, навчального, наукового, інформаційного осередку, виступила організатором проекту “Люди науки”. У рамках 23 Форуму видавців відбулася перша творча зустріч “Люди науки: життя як дослідження” з професором Д. Зербіно. Під час теплої зустрічі з ювіляром було презентовано “Атлас з патоморфології та гістології” (Д. Зербіно, М. Багрій, Я. Боднар), заслухано виступи директора Наукової бібліотеки М. Надраги, доцента кафедри патологічної анатомії та судової медицини Ю. Кузик, керівника видавництва “Нова Книга” В. Георгієва та співавтора “Атласу...” М. Багрія. Присутні мали можливість оглянути виставку картин академіка. Представлені художні роботи вирізняються нетиповим баченням, експресіоністичними сполученнями барв та легкими світлотіньовими нюансами.

¹⁰ Дмитрій Зербино, *Васкулиты и ангиопатии* (Київ: Здоров’я, 1977).

¹¹ Дмитрій Зербино, *Антропогенные экологические катастрофы* (Київ: Наукова думка, 1991).

¹² Дмитро Зербино і Андрій Сердюк, *Чернівецька хімічна хвороба: нове екологічне захворювання? (Нариси з епідеміології, клініки, етіології. Версії виникнення, документи)* (Львів: Місіонер, 1998).

¹³ Дмитро Зербіно і Мечислав Гжегоцький, *Екологічні катастрофи у світі та в Україні* (Львів: БаК, 2005).

¹⁴ Дмитро Зербіно, *Наукова школа: лідер і учні (нова концепція)* (Львів: Євросвіт, 2001).

У своїх роботах автор відображає велич природи, використовуючи “живі” кольори та яскраві образи.

У рамках зустрічі було анонсовано ювілейне видання “Дмитро Зербіно – життя, присвячене науці (До 90-річчя від дня народження)”. Ця цінна, багатоаспектна, насичена бібліографічним матеріалом книга про великого вченого стала підсумком копіткої та тривалої праці співробітників інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки. Тут подано нарис життєвого шляху, науково-педагогічної, організаторської та громадської діяльності академіка Дмитра Зербіно.

Видання має складну структуру, зміст кожного розділу логічно обґрунтовано. Воно розпочинається з передмови та привітальних слів, які надійшли на адресу ювіляра від відомих вчених України. Перший розділ розкриває життєвий шлях, науково-педагогічну та організаторську діяльність вченого. Висвітлюються стислі відомості про шкільні й студентські роки, сімейний стан, початок його наукової та професійної діяльності, основні цикли наукових праць у різних галузях клініки та патології людини. Подано найважливіші результати досліджень вченого та його учнів (нові наукові методи, факти, гіпотези, концепції, теорії).

Другий розділ “Наукова школа Д. Зербіно – «Проблеми патології серцево-судинної системи»” містить огляд основних тематичних напрямів та перелік назв дисертаційних робіт, які захистили під керівництвом Д. Зербіно (1996–2017 рр.), а також питання науково-експертної діяльності вченого.

Хронологічні рамки біобібліографічної частини видання (третього розділу) охоплюють період наукової діяльності академіка з 1950 р. (першої наукової публікації) до 2016 р. Укладачі покажчика намагалися якомога повніше відобразити весь науковий шлях видатного вченого. Окремо зібрані автореферати дисертацій, монографії та атласи, статті у збірниках та періодичних виданнях, патенти та авторські свідоцтва, свідоцтва на реєстрацію авторського права на твір, публіцистичні статті та інтерв’ю, біографічні нариси про вчених, рецензії на монографії та підручники, а також публікації про Дмитра Зербіно. Усі матеріали розміщено в хронологічному порядку, а в межах кожного року – в алфавітному. Бібліографічний опис здійснено на основі чинного в Україні стандарту (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006).

У структурі видання важливу роль для осмислення наукових здобутків вченого відіграє розділ “Наукометричні показники Д. Зербіно”. Згідно з ресурсом Google Scholar, загальна кількість бібліографічних посилань – 610, h-індекс – 13, i10-індекс – 18.

Окремо відображено участь Д. Зербіно в наукових форумах: подано відомості про доповіді на з’їздах та конгресах кардіологів України, конгресах Світової Федерації Українських Лікарських Товариств, участь у міжнародних та українських наукових конгресах і конгресах “Профілактика. Антиейджинг. Україна”. Ще один розділ містить інформацію про академічні та почесні звання і нагороди науковця.

У виданні також подано коротку історію Інститутів патологічної анатомії та кафедри патологічної анатомії, містяться відомості про науково-викладацький склад за останні 50 років (1966–2016). Значну увагу в книзі приділено особистим зацікавленням ювіляра, зокрема його художнім роботам, що дає можливість побачити багатогранність постаті вченого. В додатках до ювілейного видання зібрані фотографії та документи з сімейного архіву Д. Д. Зербіно та кафедри патологічної анатомії, копії титульних сторінок монографій вченого.

При підготовці видання було використано особисті архіви Д. Зербіно, матеріали з бібліотеки кафедри патологічної анатомії та судової медицини, Наукової бібліотеки ЛНМУ імені Данила Галицького та Львівської обласної наукової медичної бібліотеки. Ювілейне видання адресовано науковцям, медикам, студентам та всім, хто цікавиться розвитком медичної науки та освіти в Україні.

Автори статті сподіваються, що їх праця допоможе розкрити ґрунтовний внесок видатного клінічного патолога Дмитра Деонисовича Зербіно в українську медичну науку. Адже вивчення життєвого шляху та збереження наукової спадщини діячів, які своєю невтомною працею сприяють становленню національної науки та медицини, завжди є особливо важливим у сучасній бібліографії.

REFERENCES

- “Dmytro Deonysovich Zerbino (do 80-richchia vid dnia narodzhennia).” *Ukrainskyi kardiologichnyi zhurnal* 2 (2006): 133–134. (in Ukrainian).
- “Dmytro Deonysovich Zerbino. 10 bereznia 2006 roku – 80 rokiv vid dnia narodzhennia ta 55 rokiv naukovoї, pedahohichnoi i praktychnoi diialnosti.” *Sertse i sudyny* 1 (2006): 5–6. (in Ukrainian).
- Hrabovskyi, Valerii. *Doslidzhennia iak zhyttia*. Lviv: Metsenat, 2001. (in Ukrainian).
- Pospishil, Yurii. “Zerbino Dmytro Deonysovich.” In *Profesory Lvivskoho Natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho: 1784–2009*. Lviv: Nautilus, 2009, 124–125. (in Ukrainian).
- Zerbino, Dmytro. *Naukova shkola: lider i uchni (nova kontseptsii)*. Lviv: Yevrosvit, 2001. (in Ukrainian).
- Zerbino, Dmytro, and Andrii Serdiuk. *Chernivetska khimichna khvoroba: nove ekologichne zakhvoriuvannia? (Narysy z epidemiologii, kliniky, etologii. Versii vynyknennia, dokumenty)*. Lviv: Misioner, 1998. (in Ukrainian).
- Zerbino, Dmitriy. *Antropogennye ekologicheskie katastrofy*. Kiev: Naukova dumka, 1991. (in Russian).
- Zerbino, Dmitriy. *Vaskulity i angiopatii*. Kiev: Zdorovia, 1977. (in Russian).
- Zerbino, Dmitriy. *Obshchaia patologiiia limfaticheskoi sistemy*. Kiev: Zdorovia, 1974. (in Russian).

- Zerbino, Dmitriy. “Payologicheskaiia anatomiia i patogenez nekotorykh vidov nedostatochnosti limfoobrashcheniia (izmeneniia limfaticheskoi sistemy pri khronicheskoi nedostatochnosti krovoobrashcheniia, zlokachestvennykh opukholiakh, slonovosti i v starcheskom vozraste).” *Doct. diss.*, Lviv State Medical Institute, 1965. (in Russian).
- Zerbino, Dmitriy. “Vnutriorgannaia limfaticheskaia sistema yaichka, pridatka, obolochek i semennogo kanatika.” *Ph. D. diss.*, Kyiv Oleksandr Bohomolets State Medical Institute, 1956. (in Russian).
- Zerbino, Dmitriy. “Arteriografiia kak diagnosticheskii metod pri obliteriruiushchem trombangiite.” In *Pervaia Vsesoyuznaia konferentsiia nauchnykh studencheskikh obshchestv meditsinskikh, farmatsevticheskikh i stomatologicheskikh institutov*. Moskva: Medgiz, 1950, 15–16. (in Russian).
- Zerbino, Dmytro, and Mechyslav Hzhhehotskyi. *Ekologichni katastrofy u sviti ta v Ukraini*. Lviv: BaK, 2005. (in Ukrainian).
- Zerbino, Dmitriy, and Lidiya Lukasevich. *Disseminirovannoe vnutrisosudnoe svertyvanie krovi. Fakty i kontseptsii*. Moskva: Meditsina, 1989. (in Russian).

**“LIFE AS A RESEARCH” – A SCIENTIFIC CONTRIBUTION
TO THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SCIENCES
BY ACADEMICIAN DMYTRO ZERBINO
(the material bibliographic pointers on his 90th birthday)**

Marta NADRAHA, Svitlana VASILYEVA
Danylo Halytskyi Lviv National Medical University,
Scientific Library
6 Sichovykh Striltsiv str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: m.nadrage@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2247-6061>

The article highlights the main milestones of the life, scientific, pedagogical, organizational and professional activities of the Honored Professor of the Danylo Halytskyi Lviv National Medical University Academician Dmytro Deonysovykh Zerbino, the founder of the first Institute of Clinical Pathology in Ukraine and the creator of a scientific school. Special attention is paid to the work on the creation and compilation of the biobibliographic publication “Dmytro Zerbino – a life dedicated to science (To the 90th anniversary of his birth)”, which was prepared by the staff of the information and bibliographic department of the Scientific Library. It outlines the scientific, pedagogical, organizational and public activities of the scientist, provides a list of his publications, and uses photographs and documents from the family archive.

Keywords: Dmytro Zerbino, pathological anatomy, Lviv Medical School, scientific activity, biographical research, biobibliography, chronological index of scientific works.

Стаття надійшла до редколегії 16.09.2018

Стаття прийнята до друку 30.09.2019